

9.Sınıf Coğrafya Doğa ve İnsan Etkileşimi Konu Anlatımı

Doğal Sistemler

İnsanların beslenme, giyinme ve barınma gibi birçok temel ihtiyacı doğal çevre ile ilişkilidir. Doğal çevre ise doğal unsurlardan meydana gelir. Yaşadığımız çevredeki dağlar, akarsular, göller, denizler, bitkiler, hayvanlar, toprak, yağmur ve rüzgâr gibi unsurların her biri doğal unsurdur.

İnsanlar toprağı işleyerek çeşitli ürünler elde eder. Ancak bu ürünler yeryüzünün farklı bölgelerinde çeşitlilik gösterir. İnsanların giyinme ihtiyacı da doğal unsurlar ile yakından ilişkilidir. Örneğin, dört mevsim özelliklerinin yaşandığı ülkemizde bahar mevsimlerinde, yazın ve kışın farklı giysilere ihtiyaç duyarız.

İnsanların barınma ihtiyacını karşıladıkları konutlar da buldukları doğal çevreye göre değişik şekillerde olabilmektedir. Örneğin, Kuzey Afrika gibi sıcak çöllerin yaygın olduğu bölgelerde konut yapı malzemesi olarak topraktan elde edilen kerpiç kullanılırken, yeryüzünün fazla yağış alan ormanlık bölgelerinde ahşaptan yapılmış konutlar yaygındır.

Sonuç olarak, insan bulunduğu doğal çevrenin bir parçasıdır ve doğal çevreyi oluşturan doğal unsurlarla etkileşim içindedir. Bu etkileşim ise **Coğrafya** biliminin öncelikli konusudur.

Doğa; Atmosfer (Hava Küre), ~~Biyosfer~~ (Canlılar Küresi), Litosfer (Taş Küre) ve Hidrosfer (Su Küre) olarak dört temel unsurdan oluşan bir bütündür.

Atmosfer; çeşitli özellikteki gazların Dünya'yı çevrelemesiyle oluşmuş doğal bir küredir.

Biyosfer; Bitkiler, hayvanlar, insanlar ve mikroorganizmalar gibi doğal ortamda yaşayan canlıların oluşturduğu sistemdir.

Litosfer; yer kabuğunun en dış bölümüdür. Litosfere taş küre denilmesinin nedeni bileşiminin kayalardan oluşmasıdır.

Hidrosfer; litosferin üzerinde bulunan okyanus, deniz, göl, akarsu, kaynak suları ve yer altı sularının bütünüdür.

Doğayı oluşturan bu dört unsur arasında mükemmel bir dayanışma ve denge vardır. Yeryüzündeki okyanuslar, denizler, göller ve akarsulardan buharlaşan sular atmosfere karışarak bulutları oluşturur.

Rüzgârlar bulutları atmosferin değişik bölgelerine taşır. Bulutlar içindeki su buharının bir bölümü yoğunlaşarak yeryüzüne yağış olarak düşer. Düşen yağışın bir bölümü yer altına sızarak yer altı sularına karışır. Bir bölümü yeryüzünde akararak göllere ve denizlere ulaşır. Bir bölümü de buharlaşarak tekrar atmosfere karışır. Yağışlarla oluşan sular canlılar için hayat kaynağıdır.

Coğrafyanın konuları ve bölümleri

Coğrafya, bir yerbilimdir. Coğrafya adı, eski bilim çağında Aristo zamanında çıktığı sanılmaktadır. Bu ad, geo (yer) ve graphein (tasvir) kelimelerinden yapılmıştır.

Coğrafya konularının toplandığı yeryüzü, sadece karaların yüzü ya da hava kürenin yere değen altı sınır değil, aynı zamanda belirli bir yükseklik ve derinlik değerlerini de içine alan, böylece yer yuvarlağının üst bölümünü kapsayan geniş bir alandır.

Böylece coğrafyanın konusu denizlerin derinliklerinden hava kürenin yeryüzüne en yakın katı olan troposferi de içine alan bir genişliktedir.

Coğrafya, konusu göz önüne alındığında fen bilimleri ile sosyal bilimler arasında yer tuttuğu ve

bunları birbirine bağladığı görülür. Bu anlatılanlardan yola çıkararak coğrafya Őu Şekilde tanımlanmaktadır:

Coğrafya Nedir? Bütün çeşitlilikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş nedenlerini açıklayan bilim.

Coğrafya, her biri ayrı birer bilimin konusu olmuş olayları, kendi çerçevesine uyacak ve ilkeleri bağdaşacak ölçüde içine almıştır. Bu olaylar **fiziki coğrafya** ve **beşeri coğrafya** olmak üzere iki ana bölümde incelenir.

1. Fiziki Coğrafya

Yeryüzünde meydana gelen iklim, doğal bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, toprak oluşumu vs. olayların oluşum nedenlerini, süreçlerini ve insanla olan karşılıklı ilişkilerini inceler. Çeşitli alt dallardan oluşur.

a. Jeomorfoloji (Yer Şekilleri Bilimi)

Taş küreyi meydana getiren yer kabuğu ve yeryüzü şekillerinin oluşmasında etkili olan etkenleri inceler.

Bu konuları incelerken jeoloji (yer bilimi), jeokimya, pedoloji (toprak bilimi) ve litoloji (taş bilimi) gibi bilimlerden yararlanır.

b. Hidrografya (Su Bilimi)

Su küreyi meydana getiren okyanus, deniz, göl, akarsu ve yer altı sularının dolaşımını ve dağılımını inceler.

Bu araştırmalar sırasında hidroloji, potamoloji (akarsu bilimi), limnoloji (göl bilimi) ve oseonografya (okyanus bilimi) gibi bilim dallarından yararlanır.

c. Klimatoloji (İklim Bilimi)

İklim olaylarını inceleyen bilim dalıdır. Elde ettiği veriler sonucunda iklim tiplerini ve etki alanlarını ortaya çıkarır. Klimatoloji çalışmalarını hava küre üzerinde yoğunlaştırmıştır. Araştırmalarını yaparken büyük ölçüde meteoroloji (hava durumu bilimi) biliminin verilerinden yararlanır.

d. Biyocoğrafya (Canlılar Bilimi)

Canlıların yeryüzüne dağılımını ve bu dağılıma etki eden faktörleri inceler. Bu incelemeler sırasında biyoloji, botanik (bitkiler bilimi), zooloji (hayvanlar bilimi) ve tıp gibi bilimlerden yararlanır.

2. Beşeri Coğrafya

İnsanların yeryüzüne dağılımını, yaşama biçimlerini ve çeşitli ekonomik faaliyetlerini inceler. Böylece antropoloji (insanın hayvanlar alemindeki yerini inceleyen bilim), etnoloji, etnoğrafya, sosyoloji, ekonomi, tarih, jeopolitik, istatistik gibi bu konuları ayrıntılı işleyen bilimlerden yararlanır.

Coğrafyanın ilkeleri

1. Dağılım (Dağılım) İlkesi

Coğrafya biliminin en başta gelen ilkesidir. Coğrafya bir olayın sadece neden sonuç ilişkilerini araştırmakla kalmaz. Bununla birlikte olayların yayılım sahası sınırları da gösterilir. Dağılımın belirlenmesi ve sınırlandırılması amaca uygun dağılım haritaları üzerinde olur.

Dağılım ilkesi coğrafyanın konusunun belirlenmesi bakımından önemlidir. Dağılımı yapılabilen her türlü olgu veya olay coğrafyanın inceleme ve araştırma konusu içinde yer alır. Nüfusun, iklim tiplerinin, bitki örtülerinin, sıcaklığın, deprem alanlarının dağılışı gibi.

2. Bağlantı İlkesi

Coğrafya biliminin incelediği olayların bir özelliği de nedenleri ve sonuçları bakımından karmaşık olaylar olmalarıdır. Bu nedenle coğrafik olaylar incelenirken, aralarındaki bağlantılar göz önünde bulundurulur. Güneş ışınlarının gelme açısıyla sıcaklık arasındaki, basınçla rüzgâr arasındaki ilişkilerde olduğu gibi.

3. Nedensellik İlkesi

Coğrafya bilimi bazı bilimlerde olduğu gibi olayların neden ve sonuçları üzerinde durur. Bu nedenle coğrafik bir olayın anlatımında öncelikle şu soruların cevaplarının bulunması gerekir:

- Neden böyle olmuştur?
- Ne zaman böyle olmuştur?
- Bu olayın sonucunda neler ortaya çıkmıştır?
Sorunlar karşısında çözüm önerileri neler olabilir?

İnsan, Doğa ve Coğrafya

Yeryüzünün tamamının veya bir bölümünün; kızı, beşerî ve iktisadi olaylarını inceleyen coğrafya biliminin ana temasını insan oluşturur. İnsanın olduğu her yerde coğrafya bilimi vardır. Bu nedenle, insanoğlunun ilk insanlardan bugüne, az veya çok çevre ile ilgisi vardır. İnsanın ilk ortaya çıkışından itibaren ve bundan sonraki süreçlerde, coğrafya insanların yaşam biçimlerinde büyük bir etkiye sahiptir.

İnsanın yeryüzündeki yaşamı geniş ölçüde zaman içinde ve içinde yaşadığı kızı çevrenin özellikleriyle biçimlenir. İnsanların yaşama biçimleri, niçin o yerlerde buldukları ve nasıl bir etkileşim içinde oldukları coğrafyanın konusudur. Coğrafya, insan için çevreyi ve doğayı inceler. Doğanın insanda, insanın doğada bıraktığı izleri anlamaya çalışır. İnsan - çevre etkileşimini ortaya koyar. Bunu bir disiplin içinde yapar.

Yeryüzünün kızı yapısı ile beşerî ve ekonomik yapısını etkileyen faktörlerin dağılımını anlamayı, bu sayede de doğal kaynakları daha iyi kullanmayı ve yönetmeyi amaçlar.

Coğrafya, yeryüzünün farklı bölgelerindeki doğal ve beşerî unsurların etkileşimini ve bu etkileşimin mekânı nasıl organize ettiğini sonuçlarıyla birlikte inceler ve olayları bir bütün olarak kavramımızı sağlar. Bir yerleşmenin gelişmesi üzerinde etkili olan doğal ve beşerî faktörleri bir bütün olarak ortaya koyar. Herhangi bir bölgede yapılacak yatırımların belirlenmesi, yerleşme alanlarının oluşturulması, ulaşım ağlarının kurulması aşamalarında coğrafik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Sağlıklı bir arazi planlamasında coğrafik verilere ihtiyaç duyulur. Bunun nedeni bir yandan doğayı korumak bir yandan da doğal koşulların olumsuz etkilerinden korunmaktır. Bugün doğal afetler nedeniyle birçok can ve mal kaybının meydana gelmesinin başlıca nedeni, yerleşim planlamalarında coğrafik verilerden yararlanılmamasıdır. Çevre sorunlarının ortaya çıkmasının altında da aynı neden yatmaktadır.

Başka bir deyişle insanın doğayı tanımaması ve doğayla uyumlu sürdürülebilir projeleri hayata geçirememesidir. Coğrafya biliminin temel amaçlarından birisi, insanın doğayı tanımmasını ve doğa ile uyumlu bir yaşam sürmesini sağlamaktır.

Coğrafya, doğal çevrenin insan yaşamı üzerindeki etkilerini incelediği gibi insanın doğa üzerinde yapmış olduğu etkileri ve bunların sonuçlarını da inceler. İnsanların kurmuş olduğu yerleşmeler, çeşitli yapılar (yol, köprü, tünel, baraj vs.), sürdürülen ekonomik faaliyetler bu inceleme alanı içinde yer alır. Toplumların sağlıklı kalkınmasında, bu sonuçların sağlıklı şekilde incelenmesine ve değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel konularda coğrafik bakış açısının yararı fazladır. Bu

bakış açısıyla elde edilen bilgilerin iyi anlaşılması ve gerçek hayata uyarlanmasıyla günümüz dünyasının problemlerinin büyük bölümü çözülmüş olur.